

PÉCSVÁRAD - A KISVÁROS KULTURÁLIS ÉLETE

A Fülep Lajos Művelődési Ház tevékenysége

Lassan 35 éve, hogy megépült a város művelődési otthona. Szoktuk mondani, hogy ez az intézmény szervezi a település legszelebb értelemben vett kulturális, szellemi életét. A 30 éves jubileum kapcsán kiállítást rendeztünk az eltelt évtizedek dokumentumaiból. Azóta is sokszor végiggondolom, hogy mi határozza meg egy település kulturális arculatát, művelődési szokásait, mi válik tartósan értéké, mit tartanak az itt élők értéknek, mi múlik a hivatásos népművelőn, (a szakmai megfogalmazásoktól függően: animátoron, művelődésszervezőn, közművelődési szakemberen stb.) mennyire „önszervező” a helyi társadalom? Mit kaptunk örökségül a történelem során és közvetlenül az elődöktől? Mennyire folyamatos egy település művelődése, illetve a létrehozott értékek meddig örökíthetők tovább? Mennyire befolyásolja a napi politika, a társadalmi változások sora az egyén és közösségei kulturális igényeit, szokásait, mennyire és meddig tud „erőszakosan” kívülről beavatkozni?

Nem szeretnék senkit elriasztani a továbbolvasástól, és nem fogom a kérdéseimet megválaszolni. A múlthoz való visszacsatolás révén megkísérlem bemutatni Pécsvárad kulturális arculatát, mai értékeit, az itt élő alkotókat. Az évszázadok folyamán Pécsvárad mindig is központi szerepet töltött be a Zengővidéken, gazdasági, közigazgatási, kereskedelmi, oktatási és kulturális feladatok ellátásával bízták meg, de ha megfosztották ezektől (pl. az 1960-70-es években), akkor is működött természetes térségi szerepe.

A közvetlen előzmények:

A pécsváradai polgárok a mai napig büszkén emlegetik nagymúltú egyesületeiket, az 1888-ban alakult Ipartestületet, az 1890-ben létrejött Tűzoltó és Önségélyező Egyesületet, valamint az e keretek között működő Iparos Olvasókört, színjátszócsoporthoz, a dalárdákat, a tűzoltózenekarokat, az eseményszámba menő bálákat, színielőadásokat, seregszemléket, sportversenyeket, a „gyöngyösbokrétá” mozgalom táncgyűtéseit, az alkalmanként kiadott helyi újságokat. Mindez a társas alkalmakat jelentette a helyi társadalom számára egészen az ötvenes években történt felmorzsolódásukig. (Sok művészeti egyesület az 1949-es intézményesítés után szakkörre, csoporttá alakult át, és a rendszer által biztosított népházakban, az új művelődési otthonokban kapott helyet.)

A legsötétebb években sem áll le teljesen a helyi szellemi élet. Itt élők tudósok, kutatók tartanak ismeretterjesztő előadásokat, mint Agárdi Ede ornitológus, dr. Entz Béla kórbonctan professzor, dr. Gállos Ferenc helytörténész, Kisbalázs György tanár. Curilović Ottokár, a festő-pap itt dolgozik, és kiállít munkáiból. A két világháború között a zengővárkonyi önkéntes száműzetésében élő Fülep Lajos művészettörténész barátaival és tanítványaival haláláig visszajár Zengővárkonyba gesztenyevirágzárkor.

Valamennyien kapcsolatban állanak pécsi és fővárosi kollégáikkal. Köztük is a legismertebbekkel – Dombay Jánossal, a Pécsváradról elszármazott megyei múzeumigazgatóval, dr. Csekey István történész professzorral, Horváth A. Olivér botanikussal – akik gyakran ellátogatnak Pécsváradra is. Az idős

pécsváradiak a mai napig is gyakran emlegetik azokat az előadásokat, amelyeket ezek a tudós emberek tartottak a helybeliek számára. Nagy érdeklődéssel hallgatták az akkor háttérbe szorított kutatók, tudósok eredményeiről szóló előadásokat, akik azokban az években őrzői és védői voltak a helyi örökségnek, értékekre hívták fel a figyelmet és azok megbecsülésére, óvására tanítottak. Mindez eredője, mintája a későbbi honismereti mozgalomnak a 1960-as, és a várbaráti mozgalomnak a 1980-as években.

A 60-as évek közepétől (Kígyós Sándor kerül az új művelődési központ élére 1966-ban) felerősödtek a helyi kezdeményezések. Dr. Bándy Gábor muzeológus vezetésével honismereti szakkör indul. Feltérképezik, lefényképezik és egy kiállítás keretében bemutatják egy nagy múltú helyi mesterség – a vízimolnárság – maradványait. Pusztulak építészeti és ipartörténeti emlékeinkre hívják fel a figyelmet. 1968-ban emléktáblát avatnak – az elsőt – dr. Gállos Ferenc, a fiatalon elhunyt helytörténész lakóházán, akinek 1975-ben jelenik meg munkája a *Tanulmányok Pécsvárad középkori történetéhez* címmel. A teljes munkásságát felölelő kiadványt 1988-ban, a vár megnyitásának ünnepére adja ki helyi cégekkel a Községi Tanács.

1969-ben Kígyós Sándor szervezésében emlékezetes ünnepségre kerül sor: a várban dr. Györffy György történészprofesszor felavatja Borsos Miklós Szent István szobrát (azóta ünnepelnek augusztus 20-án a pécsváradiak, a környékiek, de számos esetben a megyei ünnepség résztvevői is, e helyen) az első királyunk által alapított monostor udvarán. A 70-es évek elején itt működik az ország egyik legjobb irodalmi színpada Havas Gábor vezetésével. Műsoraikban a kor „nehéz embereinek” életét mutatják be. Az 1969-72-ig a Bonyhádi Zománcgyárban Lantos Ferenc képzőművész vezetésével működő Zománc Alkotótelep munkáját is támogatta a helyi művelődési központ. A kor művészeinek jelentős munkái találhatók ma Pécsváradon. Gyűjteményes kiállításon szerepelnek Kecskeméten Bak Imre, Fajó János, Pinczehelyi Sándor, Kismányoki Károly, Koffán Károly, Ficzek Ferenc alkotásai és még sorolhatnám az akkor induló fiatal tehetséges művészeket.

A 70-es évek második felében a mára önálló Pécsi Művészeti Szabadiskola, Lantos Ferenc és Apagyai Mária vezetésével Komló mellett Pécsváradon kezdte meg tevékenységét.

A népi hímzéseket, a kézimunkát kedvelők számára ad hétről hétre találkozási lehetőséget a már 40 éves múltra visszatekintő Díszítőművészeti Szakkör, a város legrégebbi közössége. Munkáikkal számos kiállításon és országos megmérettetésen is találkozhatunk.

Talán valahol itt kell abbahagyni az „előzmények” felsorolását. Nehéz – hiszen ha napjaink értékeit kívánom bemutatni, szinte minden esetben a gyökerektől kell elindulnom. Ha már a képzőművészekkel zártam az előző fejezetet, induljon ki a következő bekezdés ebből a gazdag múltból.

Képzőművészek, alkotó emberek

Több alkotóművész él e Pécstől 19 kilométerre fekvő történelmi városkában. Többen kötődnek munkájuk révén Pécshez, Budapesthez vagy külföldi szellemi központokhoz, ottho-

nuk, alkotóműhelyük azonban itt van Pécsváradon, és ez nyomot hagy a város kulturális életén, akár részt vesznek abban, akár nem. A művelődési ház minden esetre igyekszik őket és a környékben, meg Péccsett élő művészeket megnyerni a helyi programokban való részvételre, tevékenységük közkinccsé tételére.

Kígyós Sándor, aki népművelőként itt a város szeme láttára vált autodidakta szobrászból profi alkotóművésszé, alapító tagja volt a villányi szimpóziumnak is, ahonnan számos művész fogadta el meghívását és mutatkozott be Pécsváradon. Ma állandó kiállítása látható a várban. Műtermében évről évre találkoznak barátai, volt kollégái, tanítványai a Kígyós Emlékkör szervezésében.

Alkotóháza áll itt Bizse Jánosnak a festőnek és Zs. Kovács Dianának, a feleségnek, a textilművészeknek. Platthy György festőművész, főiskolai tanár életművének egy részét adományozta városunknak az itt töltött tanítói évek emlékére. A kiállítás a városi könyvtár emeletén található.

Pécsvárad gyerekeinek emlékére Nemes Endre Svédországban elhunyt festőművész és fivére, Nágel Lajos genfi könyvkiadó adományából alakult a Nemes- Nágel emlékszoba, amit az akkori Baranya Megyei Tanács elnökhelyettese, Takács Gyula szorgalmazott. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik számos baranyai tájház és múzeum, faluház és emlékszoba létrehozásának kezdeményezése, így a Zengővárkonyi Falumúzeum megnyitása is.

Szabó László 10 éve készíti faszobrait. Pécsváradon tart kiállításokat, résztvesz alkotótáborokban. Alkotása áll a Kossuth téren.

Botond a Németországban élő képzőművész alkotóházat épít a szülői háznál, gyakran dolgozik itthon, tervei között szerepel egy nemzetközi szellemi műhely létrehozása városunkban.

Valkó László festőművész pár éve vett műterem céljára házat a Felsővárosban. Nyaranta tanítványaival művészta bort rendez Pécsváradon, munkáikat évről évre bemutatják helyben is.

Csizmadia László grafikusművész másfél évtizede él közöttünk, alkalmazott grafikáival rendszeresen segíti munkánkat, a városnak az ő segítségével egységes arculatot sikerült kialakítania (közterületek, közintézmények, város címere, zászlaja, dokumentumok stb.)

Az amatőr alkotók közül is többen megérdemlik nevük említését, hiszen munkáikat nemcsak a városban ismerik: Horváth János, Geönczy Zoltáné.

Köztéri szobra áll Pécsváradon Borsos Miklósnak, Szabó Ivánnak, Garami Lászlónak, Kígyós Sándornak és Szabó Lászlónak.

A Várban található a Bazelben élő világhírű műgyűjtő, László Károly adományából rendezett kiállítás, amely Bali-szigeti néprajzi gyűjtéséből való kultikus faszobrokat mutat be, valamint 60 darabos grafikai kollekciót Európa neves művészeitől.

A hivatásos képzőművészek mellett az elmúlt évtizedek népművészeti mozgalmainak köszönhetően számos alkotó ember kapott országos ismertséget, elismerést környezetünkben:

Töttös Sándor szövő, népi iparművész, a népművészet mestere, akinek nevéhez fűződik a zengővárkonyi gazdag szöttekultura felélesztése a 70-es évek végétől. Munkássága nyomán hozott létre annak idején a zengővárkonyi tájházban a helyi MgTSz szövőműhelyt, munkát adva a falu asszonyainak. Ma vállalkozásban szövik gyönyörű, országosan keresett munkáikat. Ott találjuk őket a legrangosabb kiállításokon, kézműves- vásárokon szerte e hazában. Közülük Ördög Béláné az elmúlt évben lett Népi Iparművész.

Freund János faesztergályos munkáival vívta ki a szakmai elismerést, ő is megkapta a Népi Iparművész címet. Hujder Vendel fafaragásaival örvendeztette meg a kiállítások, vásárok látogatóit tavaly bekövetkezett haláláig.

Művészeti együtteseink

Ha már bevezetőmben utaltam a település gazdag hagyományaira, akkor most az örökségeinket továbbéltetőkről szólnék.

Mindkét szomszédos településnek – Pécsvárad, Zengővárkony – voltak jónevű együtteseik már a két világháború között, aztán a táncosok mindig újra- és újraszerveződtek. Az 50-es években a pécsváradai Zengő Néptáncegyüttes, amely a 70-es években ismét színpadra állt. A néptáncmozgalom hatására 1972-től folyamatosan működik a Zengővárkonyi Hagyományörző Népi Együttes. Az elmúlt negyed század alatt hírnevet szereztek nemcsak a Zengő-alji kis településnek, hanem az ország határain túl is hirdették a magyar néptánc-kultúra örökségét. Zvezetőjük Töttös Sándor.

Ez évben ünnepli fennállásának 20. évfordulóját a Pécsváradai Női Kamarakórus. A kórusmuzika gyökerei is a dalárdákban, énekkarokban, majd a 60-as években Várnai Ferenc népzene kutató által szervezett Zengő Kórusban keresendők.

A bevezetőben már említett tűzoltózenekarok méltó utódjaként működik több évtizede a Fúvószenekar. Az utánpótlásról az Ifjúsági Fúvószenekar gondoskodik.

Már megint a múltat kell emlegetnem... A 70-es években a művelődési ház zongora oktatásával kezdődött, majd a Komlói Zeneiskola tagiskolájaként működött az immár 20 éve önálló Pécsváradai Zeneiskola. Az itt képzésben részesülők minőségi utánpótlást jelentenek az amatőr együttesek számára. Kamaragyüttesek alakultak, működik a Reneszánsz Kisegyüttes, a Rézfúvós Kvintett. A Zeneiskola és kamaragyüttesei meghatározó szerepet töltenek be a város zenei életében.

Bizonyára igen nagy jelentősége volt nagymúltú együtteseknek is abban, hogy mára a kisvárosban több olyan rendezvény, fesztivál talált otthonra, amelyek divatos szópárral élve a „legjobb reklámhordozói” a városnak.

Fesztiválok, nagyrendezvények

Ha Pécsvárad, akkor Leányvásár! Ennek az évszázados helyi hagyománynak rövid szünet utáni felelevenítése és úgymond „kulturális tartalommal” való megtöltése 1965-re datálódik.

Azóta a rendezvény a kezdeti profilkeresés után az ország egyik legjelentősebb néptáncfesztiváljává nőtte ki magát. Egyre több látogatót vonz a kétnapos rendezvényre, ahol a több mint ezer táncos színes kavalkádjá mellett megjelenik az utcai színházak, a bábosok, népművészek, kézművesek vásári forgataga. Kiállítá soknak, szakmai találkozóknak is teret biztosít a kétnapos program. A két évenkénti Pécsváradai Leányvásár köztes éveiben, csatlakozva a Mediterrán Ősz elnevezésű Baranyai kulturális és idegenforgalmi programsorozathoz, rendezzük meg „Gesztenyeszüret a Zengő-alján” elnevezéssel a Lukács-napi búcsút. „Ez csak a miénk” – szokták mondani a pécsváradiak, ezt magunknak csináljuk.

A Zengővidék szőlő-bor kulturáját ápolandó, a fent említett rendezvényeken évek óta a „Pécsváradai borok utcájában” kóstolgathatja az idelátogató a Keleti- Mecsek déli lejtőjének nedűjét.

A város védőszentjéről, Sárkányölő Szent Györgyről elnevezett borverseny és bor-bál a hagyományörző nagyrendezvények közül a legfiatalabb.

Ugyancsak tavasszal kerül megrendezésre a Baranyai Gyermekfesztivál egyik eseményeként, a helyi fúvós hagyományokra épülve, a Gyermek és Ifjúsági Fúvószenekarok Találkozója. Évek óta rangos seregszemléje ez a német nemzetiségi és a hagyományos fúvószenét játszó együtteseknek.

Szent István Napok. A pécsváradai vár az elmúlt évtizedek-

ben – az ott folyó feltáró munkák ellenére – egyre több nyári zenei rendezvénynek adott otthont. Tíz éve, újbóli megnyitása óta egész hetes ünnepsorozattal köszöntjük a város két nagy ünnepét. Az augusztus 15-től, Nagyboldogasszony napjától augusztus 20-ig tartó héten minden este programok sokasága várja az ide látogatókat (kiállítások, hangversenyek, külföldi csoportok, táncosok, zenészek műsorai váltakoznak).

Civil szerveződések, egyesületi élet

1981-ben elsőként szerveződött a város mára legnagyobb létszámú egyesülete a Pécsváradi Várbaráti Kör. 1981-ben 46 fő írta alá az alakulást elhatározó ívet, ma több mint 350 tagja van a város legnagyobb civil szervezetének. A helyi történeti, kulturális örökség és a természeti értékek védelmét határozták meg feladatuk. A városban végzett munkájukat az újjászervező-dött város önkormányzata 1993-ban elsőnek ismerte el a „Pécsváraderő-díj” odaítélésével. Emléktáblát állítottak Kodolányi János írónak, Hegedűs Imre 1848-as országgyűlési képviselőnek, dr. Entz Bélának a magyar kőrbonctan alapító professzorának, Dombay János muzeológusnak és a II. világháború áldozatainak. Programjaik a helyi értékmentés és -őrzés szellemében szerveződnek. Gyűjteményük felöleli az itt élő népcsoportok kulturájának dokumentálását, egy helytörténeti múzeum megnyitásának reményében. Az egyesület fotó és írásos dokumentációs tára már most is sokak számára nyújt segítséget tanulmányok, dolgozatok elkészítéséhez, forrásul szolgál helytörténeti kutatók számára, kiadványok készítéséhez stb.

Munkájukkal példát adtak további egyesületek szerveződésekhez. Így szerveződött a Pécsváradi Németek Baráti Köre a helyi németesség kulturális örökségének ápolására. A környékbeli kisebb falvak baráti körői is az itteni példa alapján és sok esetben a segítségükkel jöttek létre.

Még nem egyesület, de már a legnagyobb lélekszámú klubunk a nyugdíjasoké. Öt éves fennállása óta a legnépszerűbb közösségek egyike a városban. Több mint 170 tagot számláló közössége rendszeres programjaival, jó hangulatú együttlétekkel bizonyítja, hogy egy kis odafigyeléssel mire képes ez a korosztály. Ma már asszonytáncosok is, amelyek szerepet kap a Zengővárkonyi Népi Együttes programjaiban is, vegyes kórus, legutóbb német énekegyüttes valamint a férfikórus alakult soraikból.

Művészeti együttesek is átalakultak, az egyesületi létformát találva biztosabbnak a rendszerváltást követő időszakban, hiszen megszűntek a gazdag szövetkezeti, vállalati támogatók. Ilyen a „Zengő” Néptánc Egyesület.

Egészséges Életért Egyesület is alakult a művelődési ház falán belül. Évekig natura-boltot is üzemeltettek. Az elmúlt évtizedekben rendszeresek voltak a legkülönbözőbb egészségnevelő programok. Így azt is természetesnek vettük, hogy a közelmúltban itt alakult meg a Családsegítő és Gyermekegészségügyi Szolgálat Alapítvány is. Az intézményben kapott helyet a Mozgáskorlátozottak Egyesülete, valamint az általuk létrehozott alapítvány.

A Spartacus Sportkört csak azért említem meg, mert három éve adták át a Városi Sportszarnokot, ami szerves részévé vált az intézményünknek. Adottságainál fogva nemcsak sport-, hanem kulturális rendezvények befogadására is alkalmas. Ennek üzemeltetésével is a művelődési ház gárdáját bízta meg a város önkormányzata 1995-ben.

Helyi nyilvánosság, informatika, számítástechnika

A rendszerváltás hozta magával a helyi társadalom nyilvánosság iránti igényét is. 1992 óta működik a kábel tv, havi két híradó-adással, és hat éves az Önkormányzat lapja a Pécsváradi Hírmondó, mindkettő a művelődési házban működik.

A megye városai közül először Pécsvárad honlapja került fel a világhálózatra. Most a média-könyvtár kiépítésén dolgozunk. A pécsváradi művelődési központ ugyan nem „teleház”, de az itt hozzáférhető szolgáltatások és információk révén betölti ezt a szerepet is a város életében. Az internet hozzáférhetőségét is biztosítjuk az érdeklődők számára. A helyi kiadványok árusítását, gondozását (képeslapok, térképek, leírások stb.) is helyben végezzük.

A 32.000 kötetes városi könyvtárban is elkezdjük a számítógépes adatfeldolgozást. Néhány éve a takarékoság jegyében a művelődési házhoz tartozik a Városi Könyvtár is.

Idegenforgalom, turizmus

A város és környéke kínálja turisztikai, idegenforgalmi adottságokat és a kulturális turizmusból rejlő lehetőségeket felismerve régóta foglalkozunk idegenforgalommal, illetve keressük a kapcsolódási pontokat a hagyományos programjainkkal. Információkat, kiadványokat közvetítettünk eddig is vendégek és vendéglátók között, a felsorolt rendezvényeken sok turistát láttunk vendégül, és kínáltuk a helyi programokat, szellemi és gasztronómiai specialitásokat az ide érkezőknek. Mindezek gyümölcseként 12 önkormányzat összefogásával 1998 januárjában megnyitottuk a helyi Tourinform irodát, melynek feladata Pécsvárad és a Zengővidék településeinek, illetve az itt található, bemutatható és eladható értékeknek képviselete.

Tevékenységi körünk áttekintésére tettem kísérletet a fentiekben adott pusztasorsolással. Mindez lehetőség, kínálat a Pécsváradon élő és az ide látogató embereknek. Sokféleségét, hagyományait az évek során előbukkanó kérések, igények, várankozások teremtették meg, amelyekre a művelődési ház gárdája a munkájával adott választ. Mindezt persze egyedül nem győznék, ezért a tevékenységekre elkötelezett, azokban érdekelt aktivisták, egyesületi és klubvezetők munkája összegződik az itt bemutatott kulturális körképben, a Fülep Lajos nevet viselő kulturális és sportcentrum tevékenységéről adott képben, amely nagy egészben tükrözi a 4000 lakosú Pécsváradnak és környékének kulturális életét és különféle humánszolgáltatásait.

